

A HATÁSOS ÉRVELÉS PÉLDÁJA

Kossuth haderő-megajánlási beszédének néhány szövegtani jellemzője

L Á N C Z I R É N

Kossuth 1848. június 11-én tartotta meg a képviselőházban beszédét a haderő megajánlása ügyében. Ez a leghíresebb beszéde, többen foglalkoztak már vele, és nem egy retorikai könyvbe, jegyzetbe vették be a szöveg részleteit, mert példája a logikus szerkesztésnek, a hatásos és világos okfejtésnek. Kossuth beszédének célja a képviselők meggyőzése volt, hogy szavazzák meg a haderő támogatását (a kormány „a szükséghez képest 200.000 fegyverest állíttasson” és fegyverrel ellássa, ami „42 millióba kerül, 40000 embernek kiállítása pedig 8–10 millióba kerül”¹). E célnak megfelelően szerkesztette meg beszédének szövegét.

A tudatos szerkesztés természetesen nemcsak erre a szövegre jellemző. Kossuth ugyanis rendelkezett retorikai ismeretekkel. Életrajzíróira hivatkozhatunk, akik tudják, hogy – mint Balázs János is említi –, „klasszikus tanulmányai után a retorika nagy szónokaitól, főleg Felsőbüki Nagy Páltól, Kölcseytől és Wesselényitől tanult, de szónoki művészete, amelyben a logikus érvelésmód és szenvedélyes hangnem sajátos módon ötvöződik egybe, teljesen egyéni módon bontakozott ki. Egyöntetű az a vélemény, hogy még látszólag szerkecsapongó, rapszodikus beszédeit is mindig szerves egységbe tömöríti a szilárd, logikus szerkezet”.²

A leghíresebb beszéd³ anyagának elrendezése tükrözi a klasszikus retorikák felépítését: a bevezetésben felkelti a hallgatóság figyelmét, elmondja a beszéd célját, fontosságát és körülményeit, előkészíti a tárgyalást. A tárgyalásban kifejti, miért van elhanyagolt állapotban az ország, miért került veszedelembbe a nemzet, és mit kell tenni. Érvel, bizonyít és cáfol, s folyamatosan viszi előre a téma kifejtését. Megállapítja, hogy a nemzet veszélyben van, s azt is sorra veszi, kire számíthatnak, s újabb megállapítást mond ki, ti. hogy magukban

kell erőt keresniük. A befejezésben még egyszer kiemeli a lényegét, s az értelem mellett, mint a tárgyalásban is, az érzelmekre is hat, és hatásos zárómondatokkal fejezi be a beszédét.

A szónoki beszédben a nyelvi megformálást, a nyelvi elemek előfordulását, sorrendjüket, gyakoriságukat a hatékonyság és a nyilvános szóbeli előadás határozza meg. A hallgatónak a szónok beszédét az elhangzással egy időben kell értelmeznie, a megértés kedvéért nem lehet a szónokot megállítani, nem lehet kérdezni tőle, a hallgató nem gondolkodhat el a hallottakon, mert akkor elmulasztja a következő részeket. Ezért kell biztosnak, világosnak lennie a szerkezetnek és minden utalásnak. „Szorító háló” ez, így nevezi Bencze Lóránt, s hozzáteszi: „ez a hálórönd nem engedi meg a legkisebb »eltévelyedést« sem a hálón kívülre, nem enged kicsusszanni egyetlen gondolathalacsckát sem idegen vizekre”.⁴ És további megállapításait is fontos szem előtt tartanunk Kossuth szövegének elemzése során: a hatékonyság olyan követelménye a szónoki szövegnek, amely a megértésen túl a meggyőzést állítja a középpontba, a meggyőzés pedig sajátos retorikai szövegalkotást igényel. A meggyőzés szándéka a szöveget „minden ízében meghatározza”. „A meggyőzés mintegy az adott gondolat beleverése a hallgatóba.”⁵ A meggyőzés eszközei a nyelven kívüli elemek, a különböző alakzatok, szóképek, valamint a szupraszegmentális eszközök.

A szupraszegmentális eszközök alkalmazása sokszor kódolva van a szövegben. A szövegből következik, hogy halkabban vagy nagyobb hangerővel, lassabban vagy gyorsabban, alacsonyabb vagy magasabb hangfekvésben kell-e mondani, s nem mellékes az sem, hogy milyen a szónok hangszíne, s ezt miként változtatja. A tiszta, csillogó hang meggyőzőbb, mint a jellegtelen, „lila” hang. Hogy ezekkel az eszközökkel Kossuth miként élt, azt a korabeli feljegyzésekből tudhatjuk meg. Természetesen a megjegyzések nem ölelnek fel mindent, ami a szöveg hangzásával kapcsolatos, de rávilágítanak néhány hangzásbeli jellemzőre. Kemény Zsigmond így jellemezte Kossuth hangját: „Orgánuma csodálatosan szép volt, melynek suttogástól kezdve a legélesebb hangokig saját varázsa volt, ellenállhatatlan s majdnem bódító.”⁶ (Pedig Kemény Zsigmond politikai ellenfele volt!) Vajda János Kossuthnak ezt a beszédét is hallotta, s lelkesedéssel írt róla, s ebből nemcsak azt tudjuk meg, milyen hangon szólt a szónok, hanem bemutatja a megszólalás körülményeit is, valamint azt is, hogy miként reagált a hallgatóság: „K. épen súlyos betegségből lábadt föl s oly gyöngye volt, hogy úgy vezették föl barátai az ülésterembe . . . valóban igen gyöngye, halk hangon kezdé beszédét . . . de oly csönd volt a teremben, hogy még suttogó hangját is meg lehetett hallani. Midőn már vagy egy fél óráig beszélt, . . . a lelkesedés egyre fokozódott. Már minden egymásra következő mondata gyűjtött, elragadt, meghatott, a közönség mintegy fuldokolt a hatás

alatt, mert lelkesedése küzdött a figyelemmel, s elnyomta tetszése kitöréseit, hogy meg ne zavarja a szólót, s nehogy a zajban egyetlen szótag rá nézve értetlen maradjon . . . a tömegben nagy volt azok száma, kik a jelenet hőseit félistennek nevezték.”⁷ És a következőket is a költő írta: „Hangja bírt a csalogány lágysága s édességével, s a mennydörgés megrázó erejével . . .”⁸ A *Magyar Irodalmi Lexikon*ban pedig többek között ez olvasható a nagy szónok hangjáról: „Szónoki sikereihez . . . igen kellemes, változatos és széles skálájú orgánuma is hozzájárult.”⁹

Hangja, hanghordozása még idős korában is sok mindent megőrizhetett abból, ami nagy beszédének akusztikumát jellemezte. Ezt bizonyítják azok a sorok, melyek az 1890. október 20-án Torinóban elmondott beszéde felvételének hallatán születtek. Hegyi-Füstös István írta: „Ha kell: nyers, hideg, érdes. Ha kell: villámos vihart dörgő, gyújtó, lelkesítő. Ma is foglyul ejti hallgatóit.” És érdemes idéznünk Juhász Ferencet is. A felvételnek köszönve ő is hallotta Kossuth hangját: „egyszercsak k i d e r e n g e t t, mint az alkonyat barna homály-akaratóból a napbolygó gyászos, ködös, homályos o s s z í á n i messzesége, a mélybarna mélyhegedűhang, a komoly, ünnepélyes, bajusszal dörmögő, gyászfátyolos-szívütésű hang: Kossuth Lajos hangja.”¹⁰

A hatékonyság persze magától a szövegtől is függ, nemcsak attól, hogy miként hangzik.

A szónoklat bevezető gondolatait megjelenítő mondatok nyelvi fordulatai irányt adnak a beszéd további tárgyalási stílusának s a mikro- és makroegységek megszerkesztésének. A beszéd célját Kossuth – miután reagál a felkiáltásokra, hogy üljön le –, mindjárt meghatározza: azért lép a szószékre, hogy felhívja a képviselőket, mentsék meg a hazát, s azt, hogy felhívó szándékkal fordul hozzájuk, ki is mondja, s ehhez egy képet is kapcsol: „e percznek irtózatossága nagyszerűsége szorítva hat le keblemre”. A kép a figyelemfelkeltés eszköze, és egyúttal az érzelmre is hat a következő bekezdés megismétlődő ellentétével együtt: a halál és az élet ellentétével. Halottakat, halálba – életerő, életre – életét – halálát. Nem véletlenül ismétlődik meg mindkét szó háromszor éppen ilyen sorrendben, az ismétléssel a szónok nyomatékosít, s megfigyelhetjük azt is, hogy a különböző (nyelvtani) alakban ismétlődő szavak a többi ugyancsak ismétlődő szóval együtt tartalmilag összetartják a bekezdést. Az előfordulások folyamatossága, az elemek szoros kapcsolódása megkönnyíti a befogadónak a megértést.

Ebben a részben van még egy romantikus kép: „mintha Isten kezembe adta volna a tárokat”. A hasonlat első része megismétlődik: „Isten kezökbe adta” formában, s még egyszer a *kezökbe adta*, valamint a *kéz is* („önök kezében”). És ismétlődik az *örök is* („örök halálba”, „örök életre”), és visszatérő elem az *önök is*, mely az *uraim* megszólítással együtt visszatérő szó a szövegben, az

előbbi tizenkétszer, az utóbbi huszonötször fordul elő, s ez azt bizonyítja, hogy a szónok jól tudja, ezzel is eléri, hogy a hallgatóság úgy érezze, hogy mindannyiuk ügyéről van szó. S mert sokszor szólítja meg a jelenlévőket, kifejezi azt is, hogy megbízik bennük. A hallgatóságra vonatkoztatással („önök látják”, „önök tudják”, „önök határozni fognak” stb.) szemben áll az egyes szám első személyű igealakok egész sora („én egyike voltam azon számosoknak”, „azt mondom”, „úgy gondolom”, „sajnálom” stb.), s ezzel is meg mindkettővel is az egyes szám harmadik személy („elkészt a nemzet”, „a minisztérium . . . megtette az intézkedéseket” stb.). Ezek a nyelvtani alakok is ismétlődnek a szövegben. S van még egy szembenállás, ez pedig a többes szám első személyű igealakokhoz kapcsolható („vettük át a kormányt”, „alig voltunk a kormányban”, „egy lépést tettünk”, „nem késtünk kijelenteni” stb.). Ezek az igealakok is oppozícióban állnak a többivel. S ellentétben állnak a kijelentő módú igealakok a feltételes módúakkal („nem talált volna nála viszhangra”, „nagyon hűség . . . ha volna”, „ha az való volna, róla tudósítva nem volnánk” stb.).

A szöveg első mondataiban tehát megjelennek azok a szövegsajátságok, amelyek az egész szövegen végigvonulnak. A szerkezetek, minták újra felhasználása változatos módon történik. A változatlan ismétlés mellett sok a részleges ismétlés is a szövegben. A részlegesen ismétlődő, azaz új elemekkel bővülő szavak, szerkezetek referenciája ugyanaz, vagyis ugyanazt a dolgot jelölik változó környezetben. Az ismétlődő elemek különböző nyelvtani függőségekben jelennek meg. Az ismétlés nem növeli ugyan a hírértéket, de hatékonyságot eredményez, és biztosítja az értelmi folyamatosságot. Az ismétlés és a párhuzam mellett az ellentét is a szöveg egyik szervezőelve.

A nagyobb egységeknek jellemző kulcsszavai vannak, melyek a lineáris kohéziót biztosítják. A kulcsszavak jelentéssíkot indítanak el, izotópiát alkotnak. S mert ezekre a sajátságokra épül a szöveg, valamennyit felsorolni szűkségtelen, csak néhányat mutatok be közülük.

Mert ismétlődik, egyik fontos szava, kulcsszava a szövegnek a következő bekezdésben a *haza* szó. Tárgyas alakban már előfordult a második mondatban, most négyszer birtokos jelző („a haza szent szeretete”, „a haza becsületének”, „a haza önállóságának”, „a haza szabadságának”). A birtokos jelző el is maradhatna, de így, megismétlésével nyomatékot ad súlyának. A következő részekben szinonimája, a *hon* is megjelenik. Az *érzet* szót másodszer az *érzés* alakban találjuk (ez a szó is elindít egy jelentéssíkot, és újra meg újra megjelenik majd a további részekben), s mindkettőhöz a *közös* kapcsolódik, először nem közvetlenül, hanem tartalmilag, másodszer predikatív szerkezetet alkotnak. S ekkor reagál először a hallgatóság.

Ritka szerencséje van a szónoklat mai olvasójának, mert olyan kiadást vehet kézbe, melyben jelezve van, hogy mikor és milyen módon fejezte ki gondolatait,

érzéseit a hallgatóság. A jelzésekből láthatjuk, hogy a szónok szinte párbeszédet folytatott a jelenlévőkkel, állandó visszajelzést kapott arról, hogy értik, érzik a gondolatok fontosságát, s egyetértenek az érveléssel. Harmincötször szakítja meg a szónokot a hallgatóság *igaz, halljuk, úgy van, helyes* bekiabálásokkal, de van ilyen jelzés is: *Tetszés; Általános tetszés és helyeslés; Gúny, kacaj; Tapsvihar; Szünni nem akaró éljenzés és taps; Tapsvihar s általános helyeslés és hosszan tartó éljenzés; Zajos tetszés és tapsvihar; Szünni nem akaró lelkesedés, helyeslés és éljenzés.*

A bevezető részben hangzik el a szállóigévé vált mondat: „a haza veszélyben van”, melyet tömörebben ma így mondunk: Veszélyben a haza. S ha már szóba került a szállóige, itt mondjuk el, hogy a retorikai tanácsokat adó tankönyv javasolja a szállóigék, idézetek használatát a szónoklatokban, főleg a befejező részben. Kossuth nem használ szállóigét, nem idéz. Mi idézzük őt, az ő mondatai lettek szállóigévé! Ugyanebből a szónoklatból szakadt ki és vált szállóigévé a „leborulok a nemzet nagysága előtt” (ezzel kapcsolatban Békés István megjegyzi, hogy nagyon alpári helyzetekben, túlzott, komédiázó hódolattal idézik); és Békés írja a következőket is: „Áldozatra kész elhatározások és önfeláldozó tettek hitelesítették a múltban, s hitelesítik nyilván a jövőben is Kossuthnak emberöltők óta a régies igeforma módosításával idézett biblikus jóslatát: *Magyarországot a poklok kapui sem döntendik (dönthetik) meg.*”¹¹ (Eredeti kiemelések.) Ez a mondat azonban nem ilyen formában került be a számunkra elérhető Kossuth-szövegbe, hanem így: „Magyarországot a poklok kapui sem fogják megdönteni!” Tehát a szöveg gondozója, Kossuth fia már nem a régies múltat használja. Ezzel a mondattal kapcsolatban viszont Fischer Sándornak van egy megjegyzése, az ti., hogy ebben a mondatban van egy képzavar, mert nem a kapu dönget, hanem a kaput lehet döngetni, de a hangulat, mint írja, olyan volt, hogy bizonyára ezt a képzavart senki sem vette észre. A képzavar viszont „semmit sem von le a szónok kiváló beszédének értékéből, a rendkívüli idő, a rendkívüli helyzet, a rendkívüli alkalom forró levegőjében egy pillanatra engedett a logika szigora”.¹² Napjaink szállóigéi közé felvette Békési a bevezető másik két mondatát is, a romantikus képeket tartalmazó mondatokat, azzal a megjegyzéssel, hogy „az akkoriban divatozó ékesszólásnak néhány cicomás fordulata a hajdani idézetet profanizáló szállóige lett”.¹³

A fogalmi háló fontos eleme a *pártütés* szó is, mert ez is végigvonul a szövegen, ugyanilyen alakban vagy különböző ragokkal ellátva (pártütésben, pártütésnek, pártütésre stb.), és jelzőként is megtaláljuk igenévi alakját (pártütő seregek), de több helyen felváltja szinonimája, a *lázadás*. Ez a szó is ismétlődik részlegesen is (lázadásban van, lázadásnak). A két szó egymástól eltérő szintagmát is alkot („S ezen elcsábított szerencsétlen emberek párt-

ütéssel, lázadással feleltek”, „pártütő lázadás”). „. . . a haza veszélyben van” – hangzik a figyelmeztetés a bevezető részben, ez a szöveg kulcsmondata, a fókuszmondat, ez integrálja a szöveg lényegét, és fókuszkoheziót teremt, biztosítja a különböző témájú makroegységek összetartozását. A mondat mindkét szava kulcsszó, a *hazáról* már volt szó. A másik tematikus szó, a *veszély* szó is vissza-visszatér a bevezetésben is („Ha a nemzet nem érezte volna, hogy veszély van”, „a veszélynek érzete közös”) és a tárgyalásban is („. . . minélfogva mondanom kell, hogy a nemzet veszélyben van, vagyis inkább veszélyben lesz”, „Tehát, mert a veszély nagy”).

Az ellentét mint szövegszervező erő nemcsak a szavak szintjén mutatható ki (élet – halál, pártütés – fegyvernugvás, pártütés – csend, lázadás – a lázadás elnyomása), hanem a nagyobb egységek kapcsolásában is. Tartalmilag is sok helyen ellentét figyelhető meg az egységek között (a tagmondatok és mondat-egészek, valamint bekezdések között is), s ezt jelzik is a kötőszók (*de, azonban*). Még a kapcsolatos és kötőszó is kapcsol ellentétes részeket, azzal, hogy az utána következő *mégis* határozószó fejezi ki nyomatékosan a szembenállást.

A párhuzamos szerkesztés is biztosítja a bekezdés mondatainak összetartozását. Két egymás után következő mondat kezdődik így: „Önök tudják . . .”, s egy mondat tagmondata az „önök látják . . .” szerkezettel. Az „e felhívás” névmásos szerkezet, melyben a névmás anaforikusan visszautal a két korábbi mondatra, egyúttal kapcsolatot biztosít a szöveg második mondatával, amelyben, mint már volt róla szó, a *felhívjam* ige található. A névmásos szerkezetet követő szerkezet („a nemzetben viszhangra talált”) igéje és az ige egyik argumentuma újra megjelenik a következő bekezdésben, csak másmilyen módon és ellentéttel („nem talált volna nála viszhangra”), a *nála* névmás a nemzetre utal vissza. A „veszélynek érzete közös” szerkezet mindhárom szava ismétlődött az előző mondatokban, külön-külön, itt azonban összefoglalja a bevezető egy-egy elemét, ugyanakkor a *közös* is és az *érzet* is kapcsolja a bevezetést a tárgyalás első bekezdéséhez („közös érzete”, „közös lelkesedés”). A bevezetésbeli *irtózatosságnak* után az *irtózatosságnak* a tárgyalásban az *elhanyagoltság*hoz kapcsolódik. S ugyanitt ismét szó van a *percről*, amelynek „irtózatosságnak”-t a szöveg indító mondata kellőképpen hangsúlyozta. Az ismétlés újabb formája tűnik fel a tárgyalás második bekezdésében, melynek egy részét idézzük: „elkészt a nemzet és a hatalom az igazságosságban, s mivel ezen percz elkészt, azon percz, melyben . . .” Az ismétlés ezúttal is nyomatékosítja, s a nyomatékosításnak ezzel a formájával Kossuth többször is él. Megismétli nemcsak az ígét, hanem a főnevet is (ebben az esetben az állítmányt is, és az alanyt is), az előszöri említést nem azonnal követi a vonatkozó névmás, nem helyettesíti mutató névmás. Sajátos hangot kölcsönöz ezzel a szövegrészeknek. Egyéb példák: „. . . Horvátországnak vannak sok

részleges sérelmei . . . , ezen sérelmek . . . , ezen sérelmeket” (a sérelem e rész kulcsszava, mely más szerkezeteknek része lesz ugyanebben a bekezdésben: „saját sérelmei tárgyában”, „a sérelmek megszüntetése iránt”, és az igei alak is ebbe a mezőbe tartozik: „a törvény sértve van”), „ha egyszer egy vidék valahol lázadásban van, én a lázadás elnyomására . . .”, „A horvátok a báni hatalomban igen nagy súlyt helyeznek. A múlt országgyűlés ezen báni hatalmat . . .”, „E lépés olyan, mely talán azon lépések sorába tartozik”, „bomlásnak indította a népvizonyokat. Ezen viszonyok közt . . .”.

Párhuzamos szerkesztést több szöveghelyen találunk, ez is jellegzetes szerkesztésforma: a Horvátország pártütéséről szóló részben egy körmondatban négyszer ismétlődik a „felhatalmazta arra” (három tagmondat kezdődik így); két mondategész és egy tagmondat kezdődik a „kinyilatkoztattuk” igével, az *és*, a *de* kötőszó és az *azért* névmási határozószó kapcsolódik hozzá, tehát mindhárom alkalommal más-más viszony létesül. „Kérem én: a hűség jele-e, . . .” szerkezet hasonlóan fordul elő még háromszor: „Avagy a hűség jele-e”, „Kérem én: nagyobb hűség jele-e”, „Vagy nagyobb hűség talán . . .” Háromszor kezdődik tagmondat ugyanazzal a vonatkozó névmással, s mind a háromszor tárgyraggal ellátott főnév kapcsolódik hozzá: „A mely jogokat kivíttunk magunknak, nekik is kivíttuk; a mely szabadságot a népnek megadott a hatalom s az országgyűlés, Horvátország népének is megadta; a mely kármentesítést az itteni nemességnek resolvált Magyarország, a maga erszényének rovására resolválta Horvátországnak is . . .” De megismétlődik a vonatkozó mellékmondat állítmánya is.

Megfigyelhetjük a mondat szerkesztés egy másik sajátosságát is Kossuth szövegében: az állítmány sokszor a mondat végére kerül. Pl. „. . . a magyar is kétségtelenül azon tartományok beldolgaiba avatkozni nem akar.” „. . . ellenséges lépés nem határozottatott, . . .” „. . . de életemet az ő oltalmazásától vagy szövetségétől föltételezve látni nem akarom.” „provokáltak el nem ismerhetjük.” De nemcsak a módosítószós ige zárja a mondatot vagy a tagmondatot: „. . . hát legalább a pénz- és hadügyi tárczát ismét a bécsi minisztérium számára visszaszerezni sikerüljön;” „. . . s egyszersmind a maga érdekeit józanul felfogni tudó politikájától remélhetnénk”. Körmondataival, a romantikus triádkkal pedig külön is érdemes lenne foglalkozni.

A felsorolással több oldalról láttatja a tényeket: „parancsol és . . . rendelkezik, ezen parancsok és rendeletek”, „törvény, jog és igazság szerinti teljesítésére”, „a nemzet el van határozva koronájának, szabadságának, önállóságának védelmére”; az igéket is halmozza: „de sejti, érzi a bizalmat”, „meg tudja, meg akarja, meg fogja magát menteni”. Sajátos hangzást kap a mondat azzal, hogy ugyanaz az igekötő kapcsolódik mindhárom igéhez.

Bár Kossuth a bevezetőben kijelenti, hogy nem folyamodik az ékesszólás fegyveréhez, s mint láthatjuk, valóban száraz tényekkel bizonyítja a helyzet alakulásának okait, a képek mégsem hiányoznak a szövegből. Íme közülük néhány a már említettek mellett: „kígyót táplál keblében”, „míg elegendő erők nem leszünk, mint a sas” (a sas gyakran visszatérő motívuma), „a hűség ösvényéről nem akar lelépni”, „ki a népek szabadságán emelte fel dicsőségének templomát”, „kétes játékot úz”, „ez kétes játék”, „hanem megyek görbülni a régi absolutizmus járma alá”, „a kárhozatos reactio ördögét visszaidézni”, „a török táborozás harcai menetét . . . aluszékony pamlagon intézte”, „lehullott egyszerre a fátyol”, „a népek szabadságán emelte fel dicsőségének templomát”, „régóta szeretnének spekulálni a szép magyar föld kenyerére és borára”, „a hűség ösvényéről nem akar lelépni”. Képei könnyen felismerhetők és azonosíthatók, a képekre mindig felfigyel a hallgató. (Bencze Lóránt megjegyzi, hogy a kép feszültséget kelt, érzelmeket kavar és maradandó változást hagy a hallgatóban.¹⁴) Túlzó jelzőket is használ, ilyen a már említett *irtózat* (a jelzett szavak a nagyszerűség és az elhanyagoltság).

A köznapi szavak, fordulatok mellett (pl. „s nem érdemelném, hogy szívjam a levegőt, hanem megérdemelném, hogy szembe pökjön a nemzet” , „régóta szeretnének spekulálni”, „csikarta volna ki”) a politikai és közéletre vonatkozó szavak egyaránt vannak a szövegben, az utóbbiak egy része idegen szó (camarilla, dysnasia, manifestum, affectáció, mobilisatio, petíció, konvekticulum, intermedictio, indignato, proclamál, desperálok stb.).

A retorikai kérdések is hatásosak, több mint tíz kérdés hangzik el, Kossuth ezekkel vagy kezdi, vagy zárja a bekezdéseket. Helyesléssel, kacagással reagál is rájuk a hallgatóság.

A szónoklat szövege hosszú, a tárgyalás tíz nagy tartalmi egységből áll. Hogy a hallgatóság könnyebben kísérhesse a fontos gondolatokat és okfejtést, a szónok egy-egy nagyobb rész után összefoglalja a lényegét. Akár egy-egy mondata is visszaüt az elmondottakra: Pl. „Elmondottam, uraim! Önök előtt, mit tettünk a horvát nemzet irányában a megnyugtatra.” A következő mondat viszont előre utal: „Még egy lépés van, melyet említenem kell.” A következő tematikai egységnek pedig mintegy alcímet ad: „A másik dolog ott lent a szerb lázadás.” Kataforikus (előreutaló) szerepe van e rész két egymást követő bekezdése első mondatának is: „Egyet akarok még mondani.” „Hanem van egy, uraim! Mi a kebelnek fáj.” Az újabb makroegység kezdetét is jelzi a szónok: „A harmadik, uraim! azon viszonyok közt, melyek fenforognak, az aldunai tartományok állapota.” Az anaforikus szerepű mutató névmással kezdődő mondat viszont lezárja a részt, a következő mondat pedig ismét jelzi, hogy új rész kezdődik: „Ez tehát a harmadik tényező. A negyedik a bosnyák-országi szélek . . .” A tárgyalás hetedik nagyobb egységét is előremutató mon-

dat indítja: „Végre, uraim! meg kell említenem Ausztria irányábani viszonyainkat.” A nyolcadik részben azt fejtegeti, hogy a nagyhatalmak nem segíthetnek. Itt is jelzi, hogy mikor tér át a következő országgal kapcsolatos viszonyokra: „Franciaország – ” „A harmadik a Német-birodalom.” Ez után a rész után levonja a következtetést: „... élni nem fog azon nemzet, mint azon ember sem, kit nem saját életerejére tart fel, hanem mások gyámolítása.” Vagyis csak saját erejükre támaszkodhatnak. Ebből pedig az következik, hogy határozniuk kell. S míg a bevezetőben csak utal arra, hogy azért lép a szószerkekre, hogy felhívja a képviselőket, mentsék meg a hazát, itt, a tárgyalás tizedik részében történik meg a felhívás, (ezt – mert közbekiabálnak –, meg is ismétli), és majd később még egyszer ünnepélyes kéréssel fordul a képviselőházhoz. Ezek a mondatok tehát átfogják, összefogják a beszéd különböző témájú részeit. A befejező rész mondatai pedig szintén visszautalnak az első mondatokra, mert ugyanazok a szószerkezetek találhatók bennük: a minisztérium „a hazának megmentését akarta megszavaztatni”, „hogy megmentjük a hazát”.

Kossuth tehát gondosan megszerkesztette beszéde szövegét, ezért is tekintik az ékesszólás ritka példái egyikének.¹⁵

JEGYZETEK

- ¹ Kossuth Lajos válogatott munkái. Összeállította és bevezetővel ellátta Kossuth Ferencz, Bp., é. n. Az idézeteket és a példákat az eredeti helyesírás szerint közlöm.
- ² Balázs János: Az érvelés és a szónoki beszéd szerkezete mint szuperstruktúra. In: *A szöveg*, Bp., Gondolat, 1985. 245.
- ³ Fischer Sándor *lenyűgözőnek* mondja (*Retorika*, Kossuth Könyvkiadó, 1981., 257.), Vigh Árpád megemlíti, hogy „a század végén már nemzeti ereklyeként” tisztelték a beszédet (*Retorika és történelem*, Bp. Gondolat, 1981. 306.)
- ⁴ Bence Lóránt: A korreferáló elemek és viszonyok retorikai-stilisztikai megvilágítása. In: Dobi Edit–Petőfi S. János: *Korreferáló elemek – korreferenciarelációk*. Magyar nyelvű szövegek elemzése. Diskusszió. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2000. 35.
- ⁵ Bence: uo.
- ⁶ Dénes Szilárdtól az idézet: *Kossuth Lajos szónoki és közírói stílusa*. Nyr. 76 : 401–407.
- ⁷ Vajda János *Összes Művei*, é. n. Franklin-kiadás, 1451–2.
- ⁸ Idézi Szathmári István: *Kossuth és a szónoki beszéd*, Nyr. 90 : 257–263.
- ⁹ Benedek Marcell (főszerk.): *Magyar Irodalmi Lexikon I.* Bp., Akadémiai Kiadó, 1963., 647.
- ¹⁰ *A Kossuth hangja* című lemezhez csatolt tájékoztatóból. A Magyar Rádió felvétele, 1977., melyet Kossuth 1890. október 20-án az aradi vértanúk szobrának leleplezési ünnepélye alkalmára tartott.
- ¹¹ Békés István: *Napjaink szállóigéi*. Bp., Gondolat, 1972, I. 316–317.
- ¹² Fischer Sándor: *Retorika*. Kossuth Könyvkiadó, 1981. 258.

- ¹³ Békés: i. m. 316. A két szállóige pedig: E percnék irtózatos nagyszerűsége szorítva hat keblemre. Úgy érzem magamat, mintha Isten kezembe adta volna a tárogatót. Más Kossuth-művek szószerkezeteiből, mondataiból is lettek szállóigék, pl. ő nevezte Széchenyit a *legnagyobb magyarnak*, tőle származik az *írott malaszt*; a *Tengerre, magyar* szállóigét az egyik vezércikkének címéből (Tengerhez, magyar! El a tengerhez!) alkották stb.
- ¹⁴ Bencze: i. m. 36.
- ¹⁵ Még akkor is, ha vannak olyanok, akik kétségbe vonják a szöveg és a rábeszélő előadás gyakorlati hasznát. Acsay Ferenc például ezt írta: „magának a szónoklatnak kevés érdeme van, mert a viszonyok olyanok voltak, hogy mindenkinek át kellett látnia, hogy hazánkat csak így lehet megmenteni: azt mondhatjuk, mindenki kész volt erre Kossuth szónoklata előtt is”. Idézi: Vigh Árpád: *Retorika és történelem*, Bp. Gondolat, 1981. 307.

1848. október 23-án Óbecsén a 3. honvédzászlóalj a szabályszerű csapatzászlót vette át, az elsőt Szeged városától kapta 1848 júniusában. A zászló előlapján volt a címer, a hátlapja pedig Szűz Mária-s

Dr. Györkei Jenő–Cs. Kottra Györgyi *Dicső ereklyék* című 2000-ben megjelent munkája alapján, illetve dr. Györkei Jenő tájékoztatása szerint